

Korintus Mihályné

A kisgyermekneveléssel és -ellátással kapcsolatos politika tematikus áttekintése elnevezésű OECD vizsgálat

Trendek az Európai Unióban

A kisgyermekek és az idősek gondozása, napközbeni ellátása egyre fontosabb eleme Európa gazdasági és szociális jólétének.

Gyorsan növekszik az igény a gondozás minden formája iránt. A két legdinamikusabban fejlődő munkaerő-piaci szektor az egészségügy és a szociális szféra az Európai Unióban. Ennek a növekedésnek két hajtóereje van:

- a kisgyermekellátás iránti igény, mivel növekszik a női munkavállalás,
- és az idősellátás iránti igény, mivel öregszik Európa népessége (az EU tagországokban az 1980-as 8 millióhoz képest 1997-ben 14 millió volt a 80 éven felüliek száma).

Ezzel egyidejűleg csökken az informális (vagyis a családon belül, rokonok körében megoldott) gondozás – ezen belül főleg a gyermekgondozás és az idősgondozás, amit ebben a formában leginkább a női hozzátartozók végeznek. Okként említhető itt a növekvő női munkavállalás és a születések alacsony szintje az egész Európai Unióban, aminek egyébként egyik következménye, hogy egyre kevesebb a gyermekek és az idősek ellátását megoldani tudó családtagok száma is.

A gondozási munkát leginkább nők látják el. A munkavállaló nők 17%-a dolgozik az egészségügyi és a szociális szektorban, míg a férfiaknál ez az arány csak 4%. Feltörik a kérdés: ha a fenti trendek folytatódnak, ki fogja ellátni ezt a fajta munkát? Hiszen a kisgyermekellátás iránti igény növekedésének egyik oka éppen a fiatal nők egyre magasabb iskolai végzettségének köszönhető munkavállalási lehetőségeinek bővülése. Úgy tűnik tehát, hogy az a kör, ahonnan hagyományosan a kisgyermekellátásban dolgozók kikerültek (fiatal nők alacsony iskolai végzettséggel és az idősebb nők, akik gyermekeik felnevelése után kerestek munkát), egyre kisebb lesz. A gondozás-nevelés színvonalának emelése, pl. az ehhez kapcsolódó magasabb iskolai végzettség révén pedig más, esetleg jobban fizetett foglalkozásokkal hozza versenyhelyetbe ezt a foglalkozást, s így nehezebbé teszi a munkaerő megszerzését és megtartását ezen a területen.

Úgy tűnik, hogy a kisgyermekellátás és -nevelés terén az intézményes ellátási módok szaporodnak. Ugyanakkor jelentős különbségek vannak a napközbeni kisgyermekellátás és nevelés struktúráját, szervezését és az ott dolgozók képzését tekintve az egyes EU tagországok közt.

Legalább 3 modell létezik:

1. Osztott rendszer: a 3 év alatti gyermekek ellátása az egészségügyhöz tartozik, a 3 év felettieké az oktatásügyhöz. A 3 év alattiakkal foglalkozók képzettsége és státusza alacsonyabb az idősebb gyermekekkel foglalkozókéknál (pl. UK, Hollandia, Franciaország, Olaszország).
2. Egységes, az oktatásügyhöz tartozó rendszer: tanár vagy pedagógus látja el a gyermekeket a 0-6 éves korosztályban (pl. Svédország, Spanyolország).
3. Egységes, szociális szférához tartozó rendszer: jól képzett pedagógus (szociális pedagógus) foglalkozik a gyermekekkel az iskolás kor előtti minden korosztályban, 0-6 éves korig (pl. Dánia).

Elég nagy különbségek tapasztalhatók az egyes országok közt az állam, illetve önkormányzat és a nem-állami szervezetek, illetve ez utóbbiakon belül a vállalkozások és a nonprofit szervezetek hozzájárulásában, részt vállalásában.

Az OECD vizsgálat előzményei

A kisgyermeknevelésre, -gondozásra, a gyermekek tanulására egyre nagyobb politikai figyelem irányul az OECD országokban is. A kisgyermekek napközbeni ellátását (bölcsőde, családi napközi) és az óvodai ellátást nemcsak a nők munkaerő-piaci megjelenése, a női esélyegyenlőség egyik feltételeként tartják számon, hanem a gyermek korai fejlődését egyre inkább a teljes élet során (élethossziglan) tartó tanulás megalapozásának tekintik. Továbbá, ha egyéb megfelelő pénzügyi, szociális és munkaügyi intézkedések segítik a szülőket és a helyi közösségeket, akkor a napközbeni kisgyermekellátás minden gyermek számára az életben való elindulás jó esélyeit biztosítja, és hozzájárul a társadalomba történő beilleszkedésükhöz.

Az OECD vizsgálat: Thematic Review of Early Childhood Education and Care (ECEC) Policy

Az OECD 1998 és 2000 között átfogó vizsgálatot végzett 12 országban a kisgyermekellátás és -nevelés helyzetéről. A résztvevő országok: Ausztrália, Belgium, Csehország, Dánia, Finnország, Olaszország, Hollandia, Norvégia, Portugália, Svédország, Egyesült Királyság és az Egyesült Államok voltak.

Célja nemzetközi adatok és információk összegyűjtése volt annak érdekében, hogy javítani lehessen a kisgyermek-

nevelésre, ellátásra, a gyermekek tanulására irányuló politika tervezését és megvalósítását. A vizsgálat során közelebbről tanulmányozták:

- az adott országok főbb politikai megfontolásait, a törvényi, rendeleti szabályozást és a kisgyermekellátás helyzetét, társadalmi környezetét,
- a kormányok, önkormányzatok, nonprofit szervezetek és más szociális partnerek szerepét, valamint az intézményi erőforrásokat,
- az egyes országokban tapasztalható különböző megközelítések hatásait és hatékonyságát.

A vizsgálat holisztikus megközelítéssel elemezte a szakmapolitikát, az ellátási formákat és programokat, amelyek a születéstől a kötelező iskolába lépésig a gyermekek számára elérhetők az egyes országokban. Mindezt egy négylépcsős folyamat keretében valósították meg, amelynek elemei a következők voltak:

- a résztvevő ország *Háttér tanulmányt* készített;
- ezt nemzetközi szakértői csoport tanulmányozta, összevetve más releváns szakirodalommal, majd az adott országban tett *Látogatáson* szerzett tapasztalatokat az abban leírtakkal;
- az OECD titkárság rövid *Országbeszámolót* készített a Háttér tanulmány és a Látogatás alapján;
- *Összehasonlító tanulmány* készül a 12 országban végzett vizsgálatról.

A vizsgálat eredményeinek összefoglalása a következő elemzési szempontok alapján készült el:

A KISGYERMEKNEVELÉS ÉS -ELLÁTÁS IRÁNYELVEIT (POLITIKÁJÁT) BEFOLYÁSOLÓ TÉNYEZŐK

Az elmúlt 10 év során több fontos demográfiai, gazdasági és társadalmi változás alakította át a kisgyermek-nevelési politika kontextusát. A legdrámaibb változás a nők nagyobb arányú részvétele a munkaerőpiacon. A napközbeni kisgyermekellátás és más, a munka és a család világának összeegyeztethetőségét segítő ellátások (pl. a gyermek gondozására kivethető szabadság) elérhetősége és megfizethetősége nagyban befolyásolja, hogy az anyáknak választaniuk kell-e a munkavállalás és a gyermekvállalás között (OECD 1999). Az utóbbi években több figyelmet fordítottak a napközbeni kisgyermekellátásra és nagyobb lett az állami szerepvállalás. Néhány országban határozottan látszik a fokozottabb odafigyelés a törvénykezés szintjén is, míg máshol csak most kezdenek el gondolkodni ezekről a kérdésekről.

FŐBB VÁLTOZÁSOK ÉS KÉRDÉSEK AZ IRÁNYELVEK ALAKÍTÁSÁBAN

A főbb demográfiai, gazdasági és társadalmi változások eredményeképpen megélenkült politikai aktivitás több változtatást kezdeményezett a kisgyermeknevelés és -gondozás területén is, mint például a napközbeni ellátások kiterjesztését, a színvonal emelésének hangsúlyozását, a koherencia és integráció megvalósítását és az állami befektetés növelését az egész rendszerben. Az OECD vizsgálat több jelentős eredményt regisztrált az érintett országokban, de több fontos kérdést és problémát is felvetett. Az összefoglaló tanulmány nem az egyes orszá-

gokat hasonlítja össze egymással, hanem a különböző politikai megfontolásoknak és megközelítéseknek a gyermekekre, a családokra és a társadalomra gyakorolt következményeire, várható hatásaira hívja fel a figyelmet.

A VIZSGÁLAT TANULSÁGAI

A vizsgálat tanulságai alapján a kisgyermekneveléssel és -ellátással kapcsolatos politika több kulcsfontosságú elemét határozták meg, amelyek a jó színvonalú ellátáshoz való hozzájárulás esélyeinek egyenlőségét teremtik meg. Ezeket elég általánosan fogalmazták meg ahhoz, hogy érvényesek legyenek a különböző országok különböző körülményei, társadalmi nézetei és értékei közt is.

- A szakmapolitika kialakításának és megvalósításának szisztematikus és integrált megközelítése.
- Erős és egyenlőségen alapuló partneri kapcsolat az oktatási rendszerrel.
- Az ellátások kiterjesztése, hogy mindenki igénybe vehesse azokat, különösen a speciális ellátást/támogatást igénylő gyermekek.
- Jelentős állami támogatás az ellátásokban és az infrastruktúrában.
- Együttműködésen alapuló minőségbiztosítás és fejlesztés.
- Megfelelő képzés és munkafeltételek a dolgozók részére az ellátások minden formájában.
- Gondos és szisztematikus figyelem a monitorozásra és az adatgyűjtésre.
- Stabil és hosszú távú kutatási és értékelési program.

2002-ben az OECD Oktatási Bizottsága döntést hozott a vizsgálat folytatására újabb országok bevonásával. Magyarország jelezte részvételi szándékát. Az Oktatási Minisztérium, az Országos Köznevelési Intézet, valamint az Egészségügyi, Szociális és Családügyi Minisztérium és a Nemzeti Család- és Szociálpolitikai Intézet együttműködés keretében készült fel a munkára.

